

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják. A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendőek.

A rabbik anyagi helyzete.

Nem szivesen szólunk róla. Egyáltalán nem szeretünk anyagi kérdéseket bolygatni. És éppen nem telhetik kedvünk abban, hogy a rabbik szépen takart, diszes köntösökkel jól befedett nyomoráról lerántsuk a leplet. Nem szeretünk panaszkodni, keseregni, siránkozni.

De nem szabad hallgatnunk. Nincs széles e hazában húsz rabbi, a ki fizetése után szerényen ugyan, de tisztességesen, súlyos anyagi gondoktól menten meg tudna élni. A ki túlzást lát ebben az állításban, járjon utána a dolognak, nézze meg a papok jövedelméről 1908-ban készült kimutatásokat.

Azóta pedig rosszabbodott a helyzet. A nagy drágaság azóta következett be.

Mindig a szégyen pirja borította arcunkat, valahányszor összehasonlítottuk a magyar rabbik javadalmazását bármely más országban működő kartársaink dotációjával. Hát mi silányabbak vagyunk, mint külföldi pályatársaink? Hát a mi munkánk értéke semmi? Hát nekünk, a kik a tudományos készültségnek *legalább* azon a fokán állunk, a melyen bármely más ország zsidó papsága, nem lehet igényünk tisztos kenyére?

Nem sóvárgunk bőségre. Nem keresünk anyagi javakat. Ellentétbe kerülnénk a zsidó papok tradícióival, ha munkánk *anyagi* értékelését óhajtánók, ha *anyagi* jutalmat várnánk vagy kérnénk feladataink hűséges végzéséért. Ideálunk volna egy fillért sem fogadni el a hivatásunk szolgálatában teljesített munkáért.

De meg kell élni. El kell látnunk családjainkat. Nevelnünk kell gyermekeinket.

Szivesen megmaradunk szegénységünkben. De nyomorogni nem akarunk.

Csak nagyon, nagyon kevesen vannak közöttünk, a kik nem nyomorognak. Az inség, a mely kikezdett, nem ismer különbséget a képesítés fokozatai között és a mi még eddig semmiféle mozgalomnak és akciónak nem sikerült, megható harmóniában egyesíti a pártárnyalatokban oly

gazdag magyar zsidóság papjait. Ebben egyek vagyunk valamennyien. Egy csapásra meg volna oldva minden szervezeti kérdés, ha még egy kötelék volna, a mely oly szorosan egymáshoz kapcsolna bennünket, mint a nyomor.

Talán csak nem csalódunk. Talán csak nem fajult el annyira az ellenérzés, talán csak bűnös szenvedélyek nem vakították el annyira azok szemét, a kiknek látniuk kellene, hogy a nyomor újabb ellentétekre és újabb versengésre adjon okot.

Csak néhány rabbi van az országban, a kinek nem kell nélkülöznie. Számuk oly elenyészően csekély, hogy anyagi helyzetünk elbírálásánál egyáltalán nem jöhetnek tekintetbe. *A többiek mind nyomorognak.* Az u. n. kongruás papokról, különösen a kisebb képesítésüekről nem kell szólnunk. Mindenki tudja, hogy nincs kenyerük. De azoknak sem jobb a helyzetük, a kik magasabb fizetéssel vannak dotálva.

A kicsiny községekben, különösen a régi szokásokhoz ragaszkodó orthodox gyülekezetekben, a hivek adományai, ünnepi ajándékai és másegyéb járandóságok kiegészítik a fizetést, nagyon sok esetben azt túl is haladják. Hiszen különben nem lehetne megérteni, hogy ezek a rabbik koldustarisznyával nem járják be az országot. De a magasabb fizetésük helyzete sem jobb. Merjük állítani: még rosszabb. Paradoxnak látszhatik ez az állításunk és mégis úgy van.

A nagyobb hitközségekben működő, rendszerint magasabb képesítésű rabbik, a kik hitközségeink felfogása szerint jól vannak javadalmazva, a legtöbb esetben fizetésükre vannak utalva. Mellékjövedelmük oly jelentéktelen és annyira bizonytalan, hogy alig lehet számba venni. Szinte hihetetlen, hogy évtizedek óta működő érdemes, sőt nagynevű rabbik összes évi jövedelme milyen összegre rug. Felére annak, a mennyire a hitközség maga becsüli. Hiszen talán valamicskével több lehetne, ha a rabbi méltósága megengedné, hogy fizetésjavításra irányuló folyamódásaival állandóan foglalkoztassa hitközsége előljáróságát és hogy folyton-folyvást kilincseljen a gyülekezet hatalmas vezérférfiainál, panaszkodva és könyörögve, úgy mi ént mások, a kiknek szintén elég szűkre van szabva kenyerük, de a kik találnak utat módot, hogy itt is, ott is egy-egy falathoz jussanak. Ki is vehetné rossz néven tőlük?

És ezzel a javadalmazással milyen igények állanak szemben! Jótékony-ság, felekezeti célok, társadalmi kötelezettségek, reprezentáció, kulturális adók, a melyek súlyos anyagi áldozatokat rónak a rabbira. Bárminő célra gyűjtenek adományokat, hozzá fordulnak, bárminő egyesület alakul, tagjainak sorába kell lépnie, sehol sem vonhatja ki magát, hiszen példát kell adnia híveinek és minden jó ügy elvárhatja tőle, hogy a saját áldozatkészségével buzditólag hasson az egész gyülekezetre. Tisztességes kabátban is kell járnia, gyermekeit iskoláztatnia, arról sem mondhat le, hogy egy-egy tehetséges, tudományos pályára vágyódó fiát az egyetemre küldje, némi kultur génye is van, nem akar és nem szabad elmaradnia, néhány szaklapot kell járatnia, egy-egy fontos könyvet beszereznie és mindezekre teljék abból a javadalma-

zásból, a mely nem múlja felül egy közepesen díjazott kereskedősegédnek a fizetését

Éppen azok nélkülöznek legtöbbit, azok nyomorognak valósággal, azok mártirjai hivatásuknak, a kik magasabb képzettségükkel nagyobb, de szükségleteikhez képest mégis teljesen elégtelen fizetéssel nagyobb hitközségekbe kerülnek. Ezeknek a házában van igazi inség, ezeknek a családjánkülöz, ezeknek a szive van tele keserüséggel, ezeknek erejét emészti a gond, ezek roskadnak össze legelőbb a súlyos, nagy terhek alatt, a melyeket lelkük elvíselni nem tud.

Ezeknek a papoknak legnagyobb szükségük van a felsegélyezésre és ha az állam a vallás szolgáinak anyagi támogatást nyújtani szándékszik, az ő nyomoruk nem kerülheti el figyelmét. Eléggé nem kárhoztandó bünt követnek el azok, a kik azt állítják, hogy a magasabb képzettségű „neológ“ rabbik fényesen el vannak látva és hogy merőben felesleges volna ezeknek anyagi támogatást nyújtani.

Már kifejezést adtunk annak, hogy szívesen látnók, ha kisebb képzettségű kartársainknak is a lehető legmagasabb korpótlék jutna és tudomásunk van arról, hogy az Országos Iroda a miniszterhez tett leterjesztésében a rabbik súlyos helyzetére való utalás mellett kellő módon rámutatott arra a megnyilvánult óhajra, hogy a kisebb képzettségű rendes lelkészek a kiállításba helyezett folyósításoknál a magasabb képzettségűekkel egyenlő mértékben vétessenek tekintetbe, de a leghatározottabban tiltakozunk az ellen, hogy a kartársainkkal szemben tanusított testvéri érzületet most már azzal viszonyozzák, hogy jogos igényeink ellen törjenek, hogy a mi kárunkra és semmivel sem igazolható megrövidítésünkkel igyekezzenek előnyöket kiküzdeni azok számára, a kik a magasabb világi műveltséget összeférhetetlennek tartják a rabbi hivatásával.

Senki sem tántoríthat el attól a meggyőződéstől, hogy fontos nemzeti érdekek kívánják a lelkésznek mennél magasabb képzettségét és ha bármely pártárnyalathoz tartozó hosszabb idő óta működő kisebb képesítésű kartársaink számára is megfelelő korpótléket óhajtunk, ennek oka csak abban rejlik, hogy a közös nyomornál fogva mindnyájan rászolgáltunk a leghathatósabb támogatásra és hogy a kisebb képzettségű rabbik sorában is nagyon számos érdemes, hivatását mintaszerűen betöltő kartársunk van; de ha az a kérdés, kit illet meg első helyen és nagyobb mértékben a támogatás, egy pillanatig sem habozunk kimondani: azt, a ki magasabb képzettség mellett szorul a segélyre, a ki tudományos készültségénél fogva nagyobb igényekre van feljogosítva és a kivel szemben a társadalom is nagyobb anyagi igényeket támaszt,

Egyik nagyrabecsült protestáns laptársunk illetékes forrásból származó hiradás szerint a korpótléknál az állás kongruás vagy kongruátlan voltára való tekintet nélkül egyedül csak a szolgálati évek száma lesz döntő. Megállapításánál tehát a javadalmazás egyáltalában nem fog számba jönni. Reméljük, hogy ez információ óta nem változtak a magas miniszterium szándékai és reméljük, hogy az az elvi kérdés is, a melynek tisztázatlansága

egy másik kitűnő laptársunk szerint az utalványozást eddig akadályozta, minél előbb megoldást fog nyerni.

Hiszszük, hogy a késedelem miatt kifejezésre jutott aggodalmak alaptalanoknak fognak bizonyulni. Azt pedig minden kétségen felül állónak kell tekintenünk, hogy a korpótlék megadásánál a legteljesebb paritás elve fogja vezérelni a minisztert, hogy egyforma mértékkel fog mérni minden felekezet papságának. Zichy János gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter úr önmagáértől, a kinek nemes gondolkodását, igazságosságát és valamennyi hitfelekezet iránt való jóakarátát ismerjük, ki merne mást feltételezni?

Határvillongások természettudomány és hit között.

Sokan „a fajok eredete“ zseniális szerzőjében látják a természetkutatók és hitvédők között folyó harc megindítóját. Sokkal régibb keletű az visszanyúl az ókori filozófiai iskolákig, sőt nyomára akadunk már a történelem előtti időkben, a mikor minden létezőnek kútforrását a mocsárban, az iszapban, a lápban látták, egy lépéssel túlhaladva a hagyományon, mely szerint az ember szülőméhe a föld pora volt. A négy elem teóriája uralkodik az egész természetfilozófiában; Aristoteles tanait készségesen ismerik el kortársai s az ő általa egyengetett utakon tovább haladó utódai. De miként a homokba rajzolt figurákat könnyörtelenül összezavarja és elsöpri a felhőket hajtó szélvész, úgy dúlt a régi korokból átöröklődött elméletek között a természetkutatás csaknem mindent felforgató Aeolus-fuvalma és a mindenségnek négyfejű szülőanyja, a négy elem egy beláthatatlan számú elemcsaláddá szaporodott fel.

Valamennyi egymást fölvaltató természettudományi elmélet közt azonban egy sem idézett elő akkora forradalmat a gondolkodók világában, mint Darwin Károlyé, a ki Hegellel joggal mondhatta: „egy tanítványom volt, a ki engem megértett, de az is félreértett.“ Csakhogy a Darwint félreértő olvasók száma nagyobb az egynél. Fölötte érdekes a „Magyar Figyelő“ októberi számában elmondott eset. Egy élet-halál felett döntő műtetre ítélt beteget az operációra készülő sebésztanár avval biztatja: „Sose féljen, jó ember, majd megsegíti az Isten“, mire ez nagy lélekzetet véve, felsóhajt: „azt nem hiszem — én egy Darwin vagyok.“ Pedig hiába keresünk Darwin vaskos kötetű munkáiban szabatos nyilatkozatot Isten létezéséről vagy nem létezéséről, még a Comte Ágostonnak híressé vált kifejezésével hasonlatos mondásra sem akadunk rá Darwin írásaiban, hogy „nincs szükségem ilyen hypothesisre.“

Azért semmi tekintetben sem indokolt némely hívő szivszorongása, melyet valamely új természettörvény fölfedezésekor és a köztudatba való behatolásakor érez, valamint korai az elégtétel és megkönnyebbülés, mely a hitért lelkesedőnek lelkét eltölti, a mikor valamely megismert természettörvényből levont következtetés hamisnak vagy legalább is bizonytalannak tűnik ki. Különös módon esett az meg a darwinizmus módszerével.

Bár a jelenlegi természetkutatás nem hajol meg Darwin módszerének minden tétele előtt*, még sem tagadhatni el tőle a rendkívüli fontosságot, melylyel a világfelfogás kérdéseinek dolgában bír.

Darwin korántsem fölfedezője vagy feltalálója a fejlődéstannak, megelőzte őt Geoffroy Saint-Hilaire és Lamarck, de már Goethe is kifejezést ad annak a már előbb homályosan sejtett gondolatnak, hogy valami szerves lény egy vagy több alapformából fokozatosan fejlődött, hogy nem a mint azt Cuvier vélte, az idők folyamán vadonatur teremtések, vagy bizonyos teremtmények teljes megsemmisülései mentek végbe, hanem hogy az őskori állatok és növények, miknek maradványait a geológusok a föld különféle rétegeiben megtalálták, a jelenlegi állat- és növénynemzedék ősei voltak. Ezt a gondolatot Darwin rendszeresen kifejtette és példákkal megokolta, valamint hogy eme fejlődés okait élesebben kidomborította. Különösen új korszakot alkot a természetkutatás terén a létért való küzdelem és a természetes kiválasztás elmélete, melyeket mint a fejlődés mozgató okait tünteti fel.

Darwin abból indul ki, hogy az ember házi állatok tenyésztésénél bizonyos tulajdonságokat, melyeket ezeknél elérni törekszik, úgy idéz elő, hogy az illető állatok utódai közül azokat választja ki utótenyésztés céljából, melyeken az elérni célzott tulajdonságok jelei szembetűnőleg fölismerhetők. Ebfajokat tenyésztettek ily módon, melyek a legnyulánkabb testalkattal bírtak. Az ilyen állatoknak az utótenyésztésre alkalmazása által sikerült a kívánt tulajdonságokat mindig nagyobbodó mérvben fokozni. Darwin szerint az ilyen kiválasztást maga a természet is eszközli, így például a nyulaknál. A tapasztalat tanúsága szerint ezek nem valamennyien teljesen egyenlők egymással. A nyulfaj ősatyjának származékai közül volt egynéhány, a melyek eredetileg bár csak kevéssel hosszabb lábakkal bírtak, mint mások. Ha már most a róka vagy más ragadozó állatok üldözőbe vették a létükben fenyegetett nyulakat, a hosszabb lábakkal ellátottaknak a legtöbb kilátásuk nyílt a menekülésre s így könnyebben kerülhették ki a megsemmisülés veszedelmét. A létért való küzdelemben tehát az ilyen lények köszönik a természet gondviselésének fenmaradásukat. Az utódok öröklik elődeik tulajdonságait. A következő nemzedékek következésképpen hosszabb lábuak lesznek, mint az előbbiek, mivelhogy minden későbbi nemzedék közül ismét csak a hosszabb lábuak maradnak meg. S mennél gyakrabban ismétlődik a természet eme kiválasztási játéka, a lábhosszuságra vonatkozó különbség annál nagyobb méréveket ölt. Azonban az üldözők véres fogai ellen még a jó fül is, mely az ellenség közeledtét jó eleve ellesi, hasznos szolgálatot tesz; magától értetődik, hogy ugyanazon elv szerint a fülek hosszúsága is fokozatosan fejlődik. A táplálékért folytatott küzdelmekben továbbá azoknak jut a győzelem pályadíja, melyeknek a legélesebb fogak állanak rendelkezésükre. Azoknak pedig, a melyeknek a természet csak gyöngye, nehezen rágdicsáló fogakat juttatott osztályrészül, füvekkel, a rét virágszirmaival kell beérniök,

* L. a Nobel-díj ünnepelt nyertesének, Carrel doktor nagy hírű amerikai fiziológusnak meglepő sikerrel járó kísérleteken alapuló elméletét, mely szerint szervezetileg az ember eredete inkább a lakház tájékán, mint az erdő sűrűjében keresendő.

feliratán hiába törjük fejünket. Megengedhetjük továbbá, hogy péld. arany, vas és vegyi elemek egy erőnek a hatásai, de hogy mi az erő és mi az anyag, annak ki a megmondhatója?

A természetkutatók közül egynéhányan az *egy* erőről (monizmus) szóló tanukkal oda jutottak, hogy az egész közép-, sőt még az ujkorban is uralkodó „szubstanciát“ (a létező alaplényegét) egyenesen tagadásba vonják. E tagadás oka más nem lehet, mint annak beismerése, hogy a szubstancia megmagyarázhatlan valami. Azért Ostwald, a hirneves vegytanár azt a nézetet vallja, hogy nem is szükséges a szubstancia fogalmával a létező tárgyak keletkezésének kutatásánál operálni, inkább célhoz vezet az a feltevés, hogy csak matematikai *erőközpontok* léteznek, pontok, melyekből egy vagy több erő kiindul. Ostwald szerint nem okvetlen szükséges, hogy az erőnek anyagi alapja legyen azért, mert egy matematikai pontot, mely magából egy erőt kibocsát, a mely valamelyik szervünkre hat, szilárdnak vagy nehéznek érezzük; ha az erő például szemünkre hat, akkor annak a matematikai pontnak színe van, több ilyen erő a nagyság hatását idézi elő. De még Ostwald zseniális föltevése sem oldja meg az erő mivoltának rejtélyét. Ha ezek mellett még érzékeink tökéletlenségét és fogyatékoságait vesszük tekintetbe, be kell vallanunk, hogy azok a természeti tüneményeknek csak igen szűk körére szoritkoznak, még pedig csak azokéra, melyeknek szemléletére képesítvük. Minden nap új erőket hozhat, miknek létezéséről ma még csak sejtelmünk nincs. Azért megokolatlan a gúny, a túlbecsülés, a főnhéjázás, melylyel a természettudomány a neki szabott határokon túl csapva, a hitre lenéz. Hiszen ő is hisz, hisz az atomban, hisz a monizmusban, hisz az összejtben, bár nem tudja megmagyarázni. Hagyja békében a hitet, mely ha nem is magyaráz, de megnyugtat és boldogít.

Nagybecskerek.

Dr. Klein Mór.

Kényes kérdések.

Az egyházpolitikai törvények a zsidó hitéletre nézve sokféle kényes kérdést vetettek föl, melyekkel szemben a hitfelekezet és annak hivatásos képviselője, a rabbi tanácstalanul áll.

Az ilyen kérdéseket legszembetűnőbben a gyakorlati életből meritett példákkal mutathatom be.

Egy ünnepnapon ott áll a Tóra előtt egy férfit, tegyük hozzá: a hitközség egyik legelőkelőbb tagja, lehet, hogy elnöke is és a szokásos *בְּיָשֶׁרֶךְ* áldásokat mondhatja, végül a feleségére is; ez a feleség azonban olyan, kit a hitfelekezet vallásos tekintetben nem ismerhet el feleségének, mert csak polgárilag keltek egybe; a rituális esketés valami vallási okból maradt el, mondjuk: a nő *בְּיָשֶׁרֶךְ* vagy más okokból elégedtek meg a polgári formákkal.

Mitevő legyen a felolvasó hivatalnok? Tagadja-e meg az ő hatalmas, bőkezű, „jó balbószától“, esetleg elnökétől a kívánt áldást? Másrészt megadhatja-e a zsinagóga a Tóra előtt az olyan házasságnak a szankciót, melyet a szó vallási értelmében nem tekinthet házasságnak?

De ha a felolvasó ebben az esetben úgy segíthet is magán, hogy אשתו אשתו helyett azt mondja: אשת ראשה, mit csináljon, ha valaki más mondat áldást a barátjára és annak „hitvesére“? Itt nem kerülheti el az összeütközést.

Egy másik példa;

Ez a „hitves“ meghal; — női erényekben bővelkedő, nemeslelkű és köztiszteletben álló nő volt és a rabbi odalép a ravatal elé, hogy a búcsu utolsó üdvözetét hangoztassa. Magasztalja-e végtelen „hitvesi“ szeretetét és hűségét? Emelje-e ki a „férj“-nek azt az önfeláldozását, melylyel „hitvesét“ ápolta? Jöhet-e a rabbi ellentétbe önmagával és az általa hirdetett vallással?

De ha a szónok ügyesen tudja is a Scyllát körülvezetni, sokkal kényesebb a helyzet a Chevra-Kadisára nézve, mely hivatva van az ősrégi szent intézményt a vallás szellemében vezetni.

Megengedheti-e, hogy az ilyen nő sirkövén a „férj“ nevén neveztessek meg?

Én egy előfordult esetben úgy segitettem magamon, hogy elrendeltem, miszerint a felirat héber szövegében csak a nő héber neve: ר' אשה אשה, a túloldalon pedig polgári neve irassék.

Hozzá teszem még azt is, hogy az a nő, ha „férje“ meghal, vallástörvényeink szerint még mindig וקיקה טובה, ha egy egész sereg „törvényes“ gyermek övezi is körül.

*

Ez alkalommal jellemezni akarom a viszonyt, mely vallástörvényeink szerint azok között áll fenn, kik csak polgári házasságot kötöttek. Megfontolandó ez annál inkább, mert vannak, a kik azon elfogadott praesumptionál fogva, hogy אשתו אשתו vizsgálata tárgyává teszik, hogy nem szükséges-e a polgári házasságnál is adott esetekben get és chalice, minthogy bizonyára קדושין בעל (Mahram Schick E. h. 25. sz.) Világítsuk meg tehát a viszonyt a halácha alapján.

Maimonides (Isut I, 4) azt állítja, hogy minden a törvénytörvényes formák nélkül kötött nemi viszony bibliailag tilos és מלקות büntetés alá esik.

Ezt megcáfolja ראובן, rámutatva a פילגש-re, kivel nem csak Ábrahámnál, hanem a tóraadás után Dávidnál és több kiváló embernél, mint Gideonnál, Kálebnél találkozunk. A Birák könyve (19, 3,) a פילגש-sel kapcsolatban ezt a kifejezést használja: אשה „férjének“.

Hogy mi a „piléges“, arról is vitatkoznak a poszkim.

Rasi (Mózes I. k. 25, 6) úgy magyarázza a piléges szót נשים בחובה, פילגש בקדושין ובלא בחובה. A ראובן, ki Rasit úgy értelmezi, hogy נשים בחובה, erősen megtámadja Rasit. (L. Lechem Misna Isut I 4)*

* Nézetem szerint jogtalanul. A jeruzsálemi talmudban a פרק ארבע עשר elején azt olvassuk: ר' מאיר אומר פילגש אין לה בחובה, ר' יוחנן אומר יש לה בחובה אבק אין לה תנאי: (Rambam Melóchim IV.) Rasi átvette ezt a megkülönböztetést a hitves és a piléges közt, de a kidusinról nem is szólt; erre nézve más véleménye nem lehet, mint פילגש בלא קדושין, mert nem állhat ellentétben a talmuddal (Szanhedrin 21. a), a hol az van, hogy נשים בקדושין ובחובה ופילגשים בלא קדושין ובלא בחובה. Rasi csak a keszűbára való jogosultságról szólt, de nem kidusinról, tehát a Ramban támadásának alapja el-
esik וצ"ע

Tehát Ramban, Ráved, Aseri (Ketubot elején) és nézetem szerint Rasi is a pilégest (kidusin nélkül is) megengedhetőnek tartják. Maimonides (Melóchim IV.) is azt mondja, hogy piléges kidusin és kezuba nélkül, csak hogy külömbséget tesz a király és más ember közt. A királynak szabad, más embernek pedig nem; de ezt is megcáfolja Ramban, rámutatva Gideon, Kaleb, stb. példájára és hogy sehol, sem a szentírásban, sem a talmudban ezt a megkülönböztetést nem találjuk.

R. Elija Mizrachi indokolni akarja Maimonides nézetét azzal, hogy közönséges ember ne engedjen magának ilyen különlegességet, a mi a többnejűség korában érthető.

Végül arra a kuriózumra utalok rá, a melylyel R. Jákob Emdennél (שאלת יעבין ב'טו) találkozunk.

Komárom.

Dr. Schnitzer Ármin.

A „Minján“-ról.

Napjainkban gyakran halljuk a Sulchan ÁruCh jelszavát és a laikus ember nem gondolhat mást, mint hogy az említett törvénykönyvben minden fölmerülhető kérdésre precíz feleletet kapunk, vagyis hogy valóban benne terített asztalt birunk, mely teljes készen nyújtja nekünk a követendő szabályt.

És van is eme vélekedésnek némi alapja és pedig azokra nézve, a kik a Karo József és kommentátorjai által összeállított külömböző nézetek közt azt tartják kötelezőnek, a mely „nehezítést“ jelent.

Az igazság azonban az, hogy Karo sokkal kevésbé mondható törvény-megállapítónak, mint Maimuni és reánk bizza, hogy az egyes kérdések általa élénk terjesztett irodalmából megalkossuk véleményünket. Ezen szempontból Karo Tur-kommentárjával sokkal nagyobb szolgálatot tett népének, mint Sulchan ÁruChjával.

Ezeknek előrebocsájtásával foglalkozni akarunk az egész zsidóságban elfogadott Minján kellékével, a mely a közös istentiszteletet lehetlenné teszi oly helyeken, a hol hitsorsosaink csekély számban laknak. Az istentisztelet közösségének fontosságát már bölcseink a talmud korában felismerték és ezzel együtt meg kellett állapítani az imádkozók minimális számát is, a melyre szokásuk szerint támasztékot kerestek és találtak az Írásban. Az idevonatkozó főhely Megilla IV., 3, a hol fel vannak sorolva mindazon esetek, melyeknél tiz egyén jelenléte szükséges és köztük a közös ima, a tóra és haftóra-olvasás.

Hogy nagykoruaknak, legalább 13 éveseknek kell lenniök, arról nem tétetik említés. De viszont egy másik helyen (Beráchoth VII. 1.), a hol szó van a három által végzett asztali imáról, világosan mondatik, hogy a nem-bármícvo nem számít. A talmudban pedig Józua ben Levi (3. száz.) nevében hagyományoztatik, hogy a kis gyermek 9 felnőttel együtt Minjánt képez. R. Jákob Tám (Tószafoth u. o. 48 a s. v. velész) elfogadja Józua b. L. nézetét, noha Gen. rabba szerint az csak az étkezési imára vo-

natkozik. Ugyancsak J. Tám bolondságnak nyilvánítja némelyek felfogását, hogy a kiskorúval csak akkor lehet a Minjánt kiegészíteni, ha pentateuchost adnak a kezébe.

Igen figyelemreméltó, hogy Szoferim traktátusa 10. 7. szerint a kaddis és kedussa elmondásához Palesztinában elegendőnek tartották 7 személynek jelenlétét, sőt némelyek szerint 6-ét is

Csakhogy ezen állítás ellentétben van nemcsak a misnával, de a palesztinai gemarával is, a hol szintén csak a tízes számról van szó.

A Szoferim traktátus, úgy látszik, mégis befolyással volt a Kolbo-ra (idézve B. József Orach Cháj. 55. s. v. ve'lu'), a ki a későbbiek nagy ámulatára szükség esetében megengedi, hogy három gyermek is számíttassék a Minjánhoz. (A B. Josz. szavai így hangzanak: והפריו עיר על המדה בכלבו לומר שנהגו כל ישראל לעשות קמן סניף ואפילו שנים בשעת הדחק אפילו ג)

Az eddigiekből látjuk, hogy a 10-es számhoz valamennyi decisor ragaszkodik és szükséges esetén úgy akarják a közös imádságot lehetővé tenni, a mi előttük a legnagyobb fontossággal bír, hogy a kis gyermekeket is hajlandók voltak számba venni.

Igaz, hogy a Kolbo szerzője egymagában áll könnyítő nézetével, de másrészt igen fontos az ő tanúsága, hogy álláspontja szerint járnak el egész Izraelben.

Szerény véleményem szerint tehát megengedhető volna, hogy oly helyeken, a hol tiz felnőtt zsidó ember nincs, a héthez három gyermeket vegyenek és így tartsanak közös istentiszteletet.

De mi történjék akkor, ha hét felnőtt sem található? Ebben az esetben Maimunit hívjuk segítségünkre. M. ugyanis kodifikálja az ide vonatkozó misnát (Imádságról 8. fejj. 4.), de hozzáteszi, hogy a tóra- és háftóra-olvasás csak a hozzátartozó benedikciókkal együtt nincs megengedve Minján nélkül. E szerint az említett esetekben a hivek összejöhetnek szombat és ünnepnapokon és meghallgathatják a szent felolvasást és elmondhatják a háftórát.

De még tovább mehetünk. Minthogy csak a borchu, kaddis és kedussa imákhoz kívántatik a Minján, ennél fogva a többi imádságokat előimádkozás mellett végezhetik, még olyan helyeken is, hol hét felnőtt férfiú nem található.

Véleményemet, mert hisz csak erről lehet szó, azon reményben terjesztem a t. kartársak elé, hogy ők is nyilatkozni fognak és hozzá fognak járulni ezen körünkben bizonyára nem csekély jelentőségű kérdésnek eldöntéséhez. Nagyon kívánatos volna, hogy ezen lapokban minél gyakrabban vallásgyakorlati problémák kerüljenek tárgyalás alá, szem előtt tartva a bevett szokásokat, de különös tekintettel korunk viszonyaira, melyeket figyelembe kell vennünk, bármennyire riadunk is vissza a felforgató célszatoknak még látszatától is és, tegyük hozzá, bármennyire állunk is a Sulchán Áruach alapján.

Székesfehérvár.

Dr. Steinherz Jakab.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1912 évi 26303. számú rendelete a népiskolai növendékeknek temetésekre való járástól eltiltása tárgyában.

Valamennyi kir. tanfelügyelőnek és tanfelügyelőségi kirendeltség vezetőségének.

Arról értesültem, hogy hivatali elődeimnek több ízben tett rendelkezései ellenére az elemi iskolák növendékei temetési szertartásokra oly időben is kivezényeltetnek, mikor az egészségüket veszélyezteti. Bár a kegyelet érzésének ápolása végett nincs kifogásom az ellen, hogy a gyermekek az iskolával kapcsolatban állott személyeknek és tanügyi hatóságok tagjainak temetésén megjelenhessenek s a gyászszertartáson részt vehessenek, mégis fontos közegészségügyi szempontból az állami és községi elemi iskolák növendékeinek a hideg évszakokban, rossz időjárásakor, vagy járvány esetében temetési szertartásokra elvitetelét nem engedélyezhetem.

Felhívom ezért a Cimet, hogy a gyermekek egészségügyi érdekeire való kiváló tekintettel rendeletem megtartását saját hatáskörében szigoruan ellenőrizze.

Budapest, 1912. november hó 23.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1912. évi 146993. sz. rendelete az állami elemi iskolákban az egyhuzamban való tanítás tárgyában.

Valamennyi kir. tanfelügyelőnek és tanfelügyelőségi kirendeltség vezetőségének.

Az állami elemi iskolák gondnokságai és tanítótestületei különböző indokolással mind gyakrabban fordulnak hozzám azzal a kérelemmel, hogy az egyhuzamban való tanítást engedélyezzem. Kétségtelen, hogy ezen kérdésnek elbírálásánál kizárólag az elemi iskolai növendékek érdekeit szolgáló pedagógiai és egészségi szempont lehet irányadó. Mivel pedig ezen szempont feltétlenül a megosztott tanítási rendszert javálja, ennél fogva az egyhuzamos tanítást *általában nem* és évről-évre történő újabb elbírálás alapján *kivételesen is csak ott engedhetem meg*, a hol az egy osztályba (egy iskolába) beirt tanulóknak számbaveendő százaléka a községen kívül jelentékenyebb távolságra eső helyekről kénytelen az iskolába bejárni. Megjegyzem azonban, hogy az engedély megadását minden egyes esetben magamnak tartom fenn s hogy a helyi viszonyok kényszerítő voltának valódiságáért a felelőséget minden egyes esetben a kir. tanfelügyelő úr lesz köteles vállalni.

Hogy pedig a jelen tanévben megindult tanítás zavartalanul tovább folyhasson, átmenetileg megengedem, hogy azokban az iskolákban, melyekben ez idő szerint a tanítás egyhuzamban történik, a jelenlegi állapot a folyó tanév végéig fenntartassék. A jövőre vonatkozólag azonban szigoruan elrendelem, hogy ott, a hol a fentjelzett feltétel az egyhuzamos tanítást indokoltá teszi, az engedély megadása iránti kérvények már minden előző tanév március havának végéig hozzám felterjesztessenek.

É kérvényekben pontosan feltüntetendő az iskolát látogató összes tanuló létszáma és külön azon növendékek száma, a kik legalább 3 km. távolságról járnak be a községbe.

Megjegyzem még, hogy a kitüzött határidőn túl érkezett kérvények nem fognak figyelembe vétetni.

Budapest, 1912. december hó 7-én.

KRÓNKA.

— **Dr. Diamant Mór.** Mély gyász borult a *trencségi* hitközségre. Fenkölt szellemű, lángszavu és mindig békét hirdető, nagytudásu lelkipásztora, Dr. Diamant Mór január hó 19-én jámbor életének 75-ik és áldásdus papi működésének 43-ik évében elhunyt. Losoncziól került Trencsénbe, a hol három évtizeden át lelkes buzgalommal munkálkodott. Legkiválóbb papjaink egyike volt. A hagyomány irodalmának mély ismerete széleskörű műveltséggel egyesült benne. Konzervatív volt gondolkodásmódjában, de összhangzásba tudta ezt hozni a fejlődést szolgáló törekvések megértésével és istápolásával. Hildesheimer hivei közé tartozott és tagja volt az 1889. évi rabbi-értekezletnek, a melyből nagyon üdvös és termékenyítő hatások indultak ki. Közreműködését az értekezlet abbeli kijelentésétől tette függővé, hogy a hagyomány alapján áll és midőn erre vonatkozólag megnyugtató nyilatkozat történt, buzgalommal vett részt az értekezlet munkájában. Pedig az ország legfiatalabb rabbijai hívták azt egybe és a haladás szelleme hatotta át tanácskozásait. Mindvégig a legmelegebb érdeklődéssel viseltetett munkáink és kitüzött céljaink iránt, a melyeket tudásával és személyének tekintélyével szívesen mozdított elő. Veje volt Landesberg Izsák Áron nagyváradi rabbinak, a hires talmudtudósnak, és atyja Dr. Diamant Gyula vukovári főrabbinak, a ki áldásos működésével széles körben tisztelt nevet vivott ki magának.

Végtisztességén impozáns és bensőséges módon nyilvánult a részvét. Számos hitközség képviseltette magát. Ezek sorában orthodox gyülekezetek is lerótták a kegyelet tartozását. A zsinagóga udvarában *Dr. Rosenberg* vágujhelyi főrabbi, *Katscher* Henrik hitközségi elnök és *Dr. Diamant Gyula* tolmácsolta a hitközség és a felekezet mély gyászát, a sirkertben *Landesberg* (Szeghalom), *Stein* (Nagyszombat), *Vajda dr.* (Losonczi), *Diamant dr.* (Marienbad), *Klein dr.* (Nyitra), *Friedmann dr.* (Zsolna), és *Reich* (Nagyszombat) rabbik méltatták a kiváló férfiú életének nemes tartalmát és nagyértékű eredményeit.

— **Horn Ede.** Vágujhelyen m. é. december 29-én leplezték le a Horn Ede (Einhorn Ignác szül. 1825 szept. 25, meghalt 1875 márc. 2.) tiszteletére állított emléktáblát. A kormány, a képviselőház, Budapest székesfőváros, Nyitramegye törvényhatósága és számos előkelő testület fejezte ki kódozatát a kitünő publicista, tudós, nemzetgazdász és politikai író iránt. A nagyszerű ünnepségen méltó módon adóztak a fényes tehetségű és mély hatású férfiú emlékének,

akinek egyik nemzetgazdászati művét a francia akadémia a nagy díjjal koszorúzta és aki a külföldön kifejtett husz évi sokoldalú tudományos, publicisztikai és politikai munkásság után mint kereskedelemügyi államtitkár fejezte be pályáját. Bennünket különösen mint a pesti Reformgenossenschaft alapítója és prédikátora érdekel.

A nyitrai, pozsonyi és prágai talmudiskolákban rabbinikus tanulmányokkal foglalkozott és nagyon fiatal korban munkatársa volt az Allgemeine Zeitung des Judenthumsnak és az Orientnek. 1847-ben tartotta első prédikációit Óbudán és kiadta egyszersmind az első magyar zsidó évkönyvet. Egy évvel később megjelent „Zur Judefrage in Ungarn“ című irata és „Grundprincipien einer geläuterten Reform in Judenthum“ című könyve, amelyben a reformhitközségnél vállalt lelkesítő működés megkezdésekor adott ígéretéhez képest a reform jogosultságáról és annak alapelveiről szól. Előzetesen a „Der Ungarische Israeli“ című hetilapot indította meg. A szabadságharc azonban csakhamar másfelé irányította merész gondolatoktól forrongó lelkét. Ott találjuk a nagy év eszméinek leglelkesebb hirdetői között és a pesti reformtemplomot a komáromi táborral cseréli fel, hogy lángba borítsa a szabadságért küzdők szívét. Klapka nevezte ki tábori pappá. A fegyverletétel után neki sem volt maradása a hazában. Bécsbe, majd Prágába ment, de az osztrák kormány üldözése folytán innen is menekülnie kellett. Lipcsében állapodott meg, ahol tollával tovább küzdött eszméiért. A szabadságharc vezéralakjait dicsőítő iratai miatt két évi börtönre ítélték és ki is adják Ausztriának, ha Brüsszelbe nem menekül. „Die Revolution und die Juden in Ungarn“ című munkája még Lipcsében jelent meg (1851). A papi pályára többé nem tért vissza és az irodalomban sem volt folytatása teológiai munkásságának. Szabadelvű gondolkodásmódja és radikális reformtörekvései nem gátolták meg abban, hogy az orthodoxok és haladók között felújult harcban az orthodoxok pártjára álljon.

— **A Pesti Chevra Kadisa** tagfelvételei január hó 5-én kezdődtek és 25-ig tartottak. A Pesti Chevra Kadisa nem csak a magyar, hanem az egyetemes zsidóságnak egyik legnagyobb jótékony intézménye, melynek párját ritkító munkássága és a felebaráti szeretetet szolgáló hatalmas, egyre gyarapodó alkotásai világszerte ismertté és tiszteltté tették a hazában hódolattal övezett nevét. Sok ezerre rug azok száma, akik nap-nap után áldásiban részesülnek. A férfiak, akik élén állanak, jogos büszkeséggel tekinthetnek nemes, annyi önmegtartózkodással és áldozatkészséggel járó verejtékes munkájuk nagy eredményeire és a legújabb tagfelvételek is alkalomul szolgálták a székesfőváros zsidó polgárainak, hogy tanujelét adva a Chevra céljai és törekvései iránt való meleg érdeklődésüknek, egyszersmind hálás elismeréssel adózzanak *Winterberg Gyula* elnöknek, *Adler Cyula* alelnöknek és *Dr. Mezey Ferenc* titkárnak az egyesület nagyméretű munkásságáért, a hatalmas intézmény odaadó gondozásáért, felvirágoztatásáért, fejlesztéséért és gyarapításáért. 2214 új tagot vettek fel, akik egy negyed millió korona felvételi díjat fizettek. Az új tagok között a magyar közélet számos kitünősége, a tudomány, művészet, ipar és kereskedelem magas polcon álló képviselői foglalnak helyet.

Az első, a ki új tagul jelentkezett, *Deutsch* Henrik ezredes volt. A felvétel fáradsztó, idegfeszítő munkájában Adler Gyula alelnökkel és Dr. Mezey Ferenc ügyészszel a Chevra választmányának lelkes tagjai osztozkodtak. A záró ünnepséget Adler Gyula alelnök nyitotta meg, a ki a tagavatás teendőit három héten át lankadatlan buzgalommal és lelkes szeretettel végezte. Köszöntötte az egyesület elnökét és hálás elismerés selszólta Dr. Mezey Ferenc ügyésztitkárról, a kinek tevékenységéhez a Chevra felvirágozása és nagyarányu fejlődése füződik és méltatta a bizottsági tagok és előadók fáradhatatlan munkásságát. Megnyitója után Dr. Kohn Sámuel főrabbi lelkes szavak kíséretében átadta Winterberg Gyulának a „Morénu“ címről szóló diszes oklevelet, mint annak a legmagasabb kitüntetésnek dokumentumát, a melyre a hitközség lelki vezérei a nagyérdemü férfiut méltónak találták. Winterberg mély meghatottsággal mondott köszönetet és kifejezve háláját nagyrabecsült elnöktársának, a Chevra kitünő titkárának és munkája többi osztályosainak, megtartotta ünnepi beszédét. Költői lendülettel és prófétai ihlettel szólt a szeretet munkájáról, ezzel kapcsolatban méltatta az Ito törekvéseit és békére intette a pártokra szakadt magyar zsidóságot. A mélyhatásu, éljenzéssel és tapssal gyakran félbeszakított beszéd elhangzása után Adler Lajos, a hitközség elnöke köszöntötte Winterberget és arról a kötelekről szólva, mely a hitközséget és Chevrát egymáshoz füzzi, az elismerés koszoruját nyujtotta mindazoknak, a kik a Chevra nemes céljainak szolgálatában buzgólkodnak. Az ünnepséget Dr. Adler Illés rabbi mély áhitattal meghallgatott szónoklata fejezte be.

— **A II. izr. községkerület** január 19-én tartotta közgyűlését Érsekújváron. A közgyűlés előtt istentisztelet volt, a melynek keretében Dr. Klein Dezső nyitrai és Lebovits József mágocsi főrabbi mondtak ez alkalomnak megfelelő és a magyar zsidóság helyzetét megvilágító beszédeket. A közgyűlést Dr. Guth Jenő községkerületi elnök nyitotta meg. Jelentését az elismerés nyilvánításai között vették tudomásul és neki valamint az egész tisztikarnak önzetlen, lelkes működésükért meleg köszönetet szavaztak. Erre Grünfeld Náthán nyitrai ügyvéd mint korelnök vette át a közgyűlés vezetését, hogy az új tisztikar választását megejtsék. Érdemeinek elismerésül újból Dr. Guth Jenőt választották meg egyértelmü le'kesedéssel. Megválasztották továbbá egyhangulag alelnökül Grünfeld Náthánt, előjárósági tagokul: Érsekújvárról: Drechsler Alajos, Kurzweil Gáspár és Dr. Winter Mór, Nyitráról: Dr. Boxhorn Vilmos, Dr. Klein Dezső, és dr. Jelinek Miksa, Holicsról: Wechsler Zsigmond és Szokolczáról: Tolnai Norbert képviselőket. A jegyzői tisztséget Roth Jenő érsekújvári igazgató-tanítóruházták. Dr. Guth Jenő elfoglalván az elnöki széket ünnepélyes fogadalmat tett, hogy a jövőben is odaadással és buzgalommal fogja szolgálni a felekezetet és tüzetesen szólt a magyar zsidóság állapotairól és az azok kapcsán megoldandó feladatokról. A holicsi hitközség kívánságára a legközelebbi közgyűlés helyéül Holicsot jelölték ki. Felolvasták az V. községkerületnek határozati javaslatát, a melynek értelmében felkérlik dr. Mezey Ferencet, hogy tisztségét továbbra is tartsa meg és üdvözlő táviratokat menesztettek hozzá,

Dr. Mezei Mórhoz, Székely Ferenchez, Dr. Klein Adolf, a szabadkai hitközség elnökéhez és Szabolcsi Miksa szerkesztőhöz. A közgyűlést társasvacsora követte.

— **Az Izrael. Magyar Irodalmi Társulat közgyűlése.** Az Imit m. é. december 31-én tartotta meg közgyűlését. Báró *Hatvany* József elnök szíves szavakkal üdvözölte a megjelent tagokat és megelégedéssel utalt a Társulat eredményes munkásságára és fokozatos gyarapodására. Ezeket a sikereket nem a mostani vezetőségnek, hanem az elődöknek tulajdonítja, a kik gondosan megalapozták a Társulatot és működésének hagyományt teremtettek. Hálás elismeréssel adózik munkájuknak. Azután kegyelettel és a fájdalom igaz hangján azokról a veszteségekről emlékszik meg, melyek a Társulatot a lefolyt évben érték. Herzmann Bertalan, Dr. Ballai Lajos, Ujpesti Wolfner József, Reich Márton, Leopold Sándor, Kont Ignác nevét az Imit is kegyeletesen fogja őrizni. A fájdalmas megemlékezéshez pedig az öröm kifejezése kapcsolódott, a melyet az Imit két jeles választmányi tagjának, Büchler P. és Schwarz Jakab kitüntetése keltett.

Dr. *Bánóczi* József titkári jelentése mesteri ecseteléssel rajzolta a Társulat működésének szingazdag képét. Az Imit lángoló buzgalmu titkára, *Évkönyv*ének illusztris szerkesztője is fejlődésre és biztató sikerekre való utalással kezdte. Azt mondta: „A lefolyt év a zajtalan működés és nyugodt haladás ideje volt. Nőttünk egy esztendővel s izmosodtunk a kötelességteljesítés érzetéből fakadó azon bizalomból fogva, mely a munkakedvet táplálja és az erőket acélozza.” Azután méltatta a Társulat utolsó évi tagilletményeit, — az *Évkönyvet* és *Palai* József anatólógiaját — és felolvasásait, köszönetet mondva az *Izrael. Magyar Közalapnak*, mely a vidéki felolvasásokat támogatásával lehetővé tette. Erre a jövő feladataira és az ezeknek szolgálatában folyó munkára tért át. A Társulat idején gondoskodik róla, hogy tudósaink és íróink érdeklődését felkeltse oly témák iránt, melyeknek feldolgozása a hazai zsidóság kulturális viszonyaihoz és nemzeti irodalmunk szükségleteihez képest különösen kívánatos. Ilyenek a zsidók története, melynek megírásával *Dr. Neuman* Edét bizták meg és a zsidók története Magyarországon, a melynek megírására *Dr. Büchler* Sándor vállalkozott. A *Székely* Ferenc javaslatára megindított oklevéltárnak második kötete már sajtó alá mehetne, ha a Társulat a kellő anyagi eszközökkel rendelkezne. De az anyagi erő nincs arányban a feladatokkal. A mit a propaganda-bizottság és elnöke, *Steiner* József végeznek, legnagyobb hála méltó, de többre, sokra van szükség, a közönség legszélesebb rétegeibe kellene belevinni annak a kötelességnek a tudatát, hogy a Társulatot alapítványokkal, járulékokkal, adományokkal segítse és növelje.

Tartalom: A rabbik anyagi helyzete. — Határvillongások természettudomány és hit között. Dr. Klein Mór. — Kényes kérdések. Dr. Schnitzer Ármin. — A „Minján“-ról. Dr. Steinherz Jakab — Miniszteri rendeletek. — Krónika.